

ХУЛОСАИ

шурои диссертатсионии 6D.KOA-068-и назди

Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни
барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси
10.02.01 – Забони тоҷикӣ

Парвандаи аттестатсионии № _____

Қарори шурои диссертатсионӣ аз 26.06.2024, №23

Барои сазовор донистани Сатторов Нурали Саидалиевич, шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон ба дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ

Диссертатсияи Сатторов Нурали Саидалиевич дар мавзӯи «Нақши воҳидҳои лексикӣ забони арабӣ дар калимасозии забони тоҷикӣ (дар асоси маводи ҷилдҳои 3 ва 4-и «Ёддоштҳо»-и Садриддин Айни)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ дар ҷаласаи шурои диссертатсионии 6D.KOA-068-и назди Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни (734003, шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 121; фармоиши Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми декабри соли 2022, таҳти №306/шд) 19-уми апрели соли 2024, суратмаҷлиси №54 барои ҳимоя иҷозат дода шудааст.

Довталаби дараҷаи илмӣ Сатторов Нурали Саидалиевич 1-уми сентябри соли 1982 дар шаҳри Душанбе, Ҷумҳурии Тоҷикистон дар оилаи коргар таваллуд шудааст. Соли 2000 ба факултети шарқшиносии Донишгоҳи давлатии миллии Тоҷикистон шӯъбаи забони арабӣ дохил шуда, соли 2005 Донишгоҳро бо ихтисоси шарқшиносӣ (филологияи араб) хатм намудааст. Айни ҳол дар вазифаи роҳбари Маркази таҷрибаомӯзӣ ва рушди касбияти Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни фаъолият дорад. Аз соли 2013 инҷониб унвонҷӯи кафедраи назария ва амалияи забоншиносии Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни мебошад.

Диссертатсия дар кафедраи назария ва амалияи забоншиносии Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни иҷро шудааст.

Роҳбари илмӣ: Раҳматуллозода Саҳидод Раҳматулло, доктори илмҳои филологӣ, узви вобастаи Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, муовини раиси Кумитаи забон ва истилоҳоти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Муқарризони расмӣ:

- **Низомова Санобар Фахриевна**, доктори илмҳои филологӣ, дотсент, мудири кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино;

- **Абдусамадзода Эрач Абдусамад**, номзади илмҳои филологӣ, дотсенти кафедраи забоншиносӣ ва таърихи забони Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ, тақризҳои мусбат пешниҳод намудаанд.

Муассисаи пешбар – Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дар тақризи мусбати худ, ки аз ҷониби номзади илмҳои филологӣ, дотсент, мудири кафедраи забони адабии муосири тоҷики Донишгоҳи миллии Тоҷикистон Дӯстзода Ҳамроҳон Ҷумъа, номзади илмҳои филологӣ, муаллими калони кафедраи забони адабии муосири тоҷик Аловиддинов Бурҳониддин Давронович, котиби илмии ҷаласа, номзади илмҳои филологӣ, ассистенти кафедраи забони адабии муосири тоҷик пешниҳод шуда, бо имзову муҳри ректори муассиса, доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессор Насриддинзода Эмомалӣ тасдиқ гардидааст, қайд менамояд, ки диссертатсияи номзади Сатторов Нурали Саидалиевич дар мавзӯи «Нақши воҳидҳои лексикӣ забони арабӣ дар калимасозии забони тоҷикӣ (дар асоси маводи ҷилдҳои 3 ва 4-и «Ёддоштҳо»-и Садрӣдин Айнӣ)» ба талаботи бандҳои 31, 33 ва 35-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мувофиқ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ мебошад.

Муқарризон ва муассисаи пешбар бо назардошти муқаррароти бандҳои 67-70 ва 74-75-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, интиҳоб ва таъин гардидаанд. Интиҳоби муқарризони расмӣ ва муассисаи пешбар ба он асоснок мегардад, ки онҳо мутахассисони бевоситаи соҳаи забоншиносӣ буда, дар корҳои илмию таҳқиқотӣ фаъолона иштирок менамоянд ва дар ин самт асару мақолаҳои зиёде таълиф кардаанд, ки мазмуну муҳтавои онҳо ба мавзӯи диссертатсияи мазкур иртибот дорад.

Довталаби дараҷаи илмӣ оид ба мавзӯи диссертатсия 14 мақолаи илмӣ, аз ҷумла 4 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба нашр расонидааст. Маводи интишоргардида нуктаҳои асосӣ, натиҷаҳо ва мазмуни диссертатсияро инъикос намуда, саҳми шахсии муаллифро собит менамоянд.

I. Мақолаҳое, ки дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр шудаанд:

[1-М]. Сатторов Н. Истифодаи масдарҳои арабӣ дар «Ёддоштҳо»-и Садриддин Айни. [Матн] / Н. Сатторов // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ №3 (58-2) 2014. – С.361-364. ISSN 2219-5408

[2-М]. Сатторов Н. Тағйироти овоии иқтибосоти арабӣ дар забони тоҷикӣ (дар асоси маводи) «Ёддоштҳо»-и Садриддин Айни. [Матн] / Н. Сатторов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон №4/9 (185) 2015. – С.65-67. ISSN 2416-560X

[3-М]. Сатторов Н. Нақши калимасозии морфемаи «Хона» дар «Ёддоштҳо»-и Садриддин Айни. [Матн] / Н. Сатторов // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ №1 (84) 2020. – С.100-103. ISSN 2219-5408

[4-М]. Раҳматуллозода С., Сатторов Н. Мавқеи калимасозии воҳидҳои луғавии арабӣ бо пасванди -й/-гӣ дар асоси маводи «Ёддоштҳо»-и Садриддин Айни. [Матн] / С. Раҳматуллозода, Н. Сатторов // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. №6 (107) 2023. – С.29-34. ISSN 2219-5408

II. Мақолаҳои ки дар маҷмуаи конференсияҳои байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ ба таърифи расидаанд:

[5-М]. Сатторов Н. Калимаҳои мураккаб ба ҷузъи арабӣ дар «Ёддоштҳо»-и Садриддин Айни. [Матн] / Н. Сатторов // Маҷмуаи мақолот (маводи ҳамоишии байналмиллалии «Устод Садриддин Айни поягузори адабиёти реалистии халқҳои Осиёи Марказӣ») (Душанбе 16-17 апрели соли 2018). – Душанбе, 2018. – С.327-335.

[6-М]. Сатторов Н. Забони адабӣ ва рисолати давлатии он. [Матн] / Н. Сатторов // Анвори дониш (маҷмуаи илмӣ). – Душанбе: ДДОТ ба номи С. Айни, 2020. – С.215-217.

[7-М]. Сатторов Н. Таҳлили масоили калимасозӣ дар забоншиносии Рус ва Аврупо. [Матн] / Н. Сатторов // Маҷаллаи илмӣ-омӯзишии муҳаққиқони ҷавон «Муҳаққиқ». № 1 (52) 2021. – С.31-33.

[8-М]. Сатторов Н. Баъзе масъалаҳои калимасозӣ аз нигоҳи Шарофиддини Рустам. [Матн] / Н. Сатторов // Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ таҳти унвони «Масъалаҳои мубрами забонишносии миллӣ» бахшида ба 90-солагии Шарофиддини Рустам (5-уми майи соли 2021). – Душанбе: ҶДММ «Мулквар», 2021. – 178 с. – С.167-175.

[9-М]. Сатторов Н. Нақши пасвандҳо дар калимасозӣ бо иқтибосоти арабӣ (дар мисоли «Ёддоштҳо»-и Садриддин Айни). [Матн] / Н. Сатторов // Маводи конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ бахшида ба 90 солагии таъсисёбии ДДОТ ба номи С. Айни ва 50-солагии таъсисёбии кафедраи забонҳои хориҷии умумидонишгоҳӣ. – Душанбе, 2021. – С.296-298.

[10-М]. Сатторов Н. Хусусиятҳои калимасозии лексикаи мансуб ба Рустам дар «Шоҳнома». [Матн] / Н. Сатторов // Атри сухан (маҷмуаи илмӣ). – Душанбе, 2021. – С.139-153.

[11-М]. Сатторов Н. Феълҳои таркибии номӣ дар асоси маводи «Ёддоштҳо»-и С. Айнӣ (ҷилди 3-4). [Матн] / Н. Сатторов // Истиқлоли давлатӣ ва рушди забони тоҷикӣ (Маводи конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ бахшида ба рӯзи байлалмилалии забони модарӣ (21-уми феврал) дар мавзуи «Истиқлоли давлатӣ ва рушди забони тоҷикӣ» (16-уми феввали соли 2022). – С.82-85.

[12-М]. Сатторов Н. Калимасозии морфологии исм дар повести «Ситораҳои сари танӯр»-и Сайф Раҳимзоди Афардӣ. [Матн] / Н. Сатторов // Маҷаллаи илмӣ-омӯзишии муҳаққиқони ҷавон «Муҳаққиқ». № 1 (54) 2022. – С.21-24.

[13-М]. Сатторов Н. Калимасозии пасванди -гор бо вожаҳои иқтибосии арабӣ (дар мисоли «Ёддоштҳо»-и Садриддин Айнӣ). [Матн] / Н. Сатторов // Умри Айнӣ аз барои халқ сарфи хома шуд. Маҷмуаи мақолаҳо. – Душанбе, 2022. – С.228-233.

[14-М]. Сатторов Н. Таҳаввулоти луғавӣ-маъноӣ дар «Ёддоштҳо»-и Садриддин Айнӣ. [Матн] / Н. Сатторов // Маҷаллаи илмӣ «Масъалаҳои забоншиносӣ» № 1 (1) 2022. – С.127-132.

Ба автореферати диссертатсия аз ҷониби муҳаққиқони зерин ба шурои диссертатсионӣ тақризҳо ворид шудаанд:

1. Тақризи Одинаев Абдуманнон Иброҳимович – номзади илмҳои филологӣ, дотсенти кафедраи умумидонишгоҳии забони тоҷикии Муассисаи давлатии таълимии «Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи Б. Ғафуров» пурмухтаво ва илмӣ буда, дар он чунин эродҳо зикр шудаанд:

- матлаби «Объекти таҳқиқ» ва «Предмети таҳқиқ», ки дар муқаддима зикр шудаанд, тақрибан тақрори ҳамдигар мебошанд;

- нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда бояд ба сурати муаммо манзур гарданд, на дар шакли пешниҳод;

- аҳамияти амалии рисола ба таври мушаххас нишон дода нашудааст;

2. Тақризи Саидов Нуралӣ Санғалиевич – номзади илмҳои филологӣ, дотсент, мудирӣ кафедраи идоракунии захираҳои инсонии Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон низ мусбат буда, камбудҳои зерин манзур шудааст:

- ҳангоме ки сухан дар бораи воҳидҳои лексикӣ ин ё он забон меравад, албатта пеши назар иқтибосшавии калимаҳои ғайр падидор мегардад, аммо, агар дар унвони рисола калимаи «иқтибос» хеле бисёр истифода шудааст;

- дар баъзе саҳифаҳои автореферат ғалатҳои хусусияти имлоӣ ва китобидошта дида мешавад (сах. 11, 17).

3. Тақризи Сафарова Гулҷехра Файзона – номзади илмҳои филологӣ, дотсент, мудирӣ кафедраи забоншиносӣ ва рӯзноманигории Донишгоҳи

байналмилалии забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода ҳам мусбат буда, чунин эродҳо оварда шудаанд:

- баъзе камбудҳои имлоӣ аз қабилӣ беташдид навиштани калимаҳое, ки ҳарфи охири онҳо таърихан мушаддад аст, ҳангоми изофат гирифтани ё калимасозӣ барқарор мегардад, мисли «хоса» (сах. 3), «хоси адабиётшиносӣ» (сах. 5) ва ғайра, ки ба талаботи имлоӣ муосир мувофиқат намекунад;

- иштибоҳоти услубӣ дар мисоли истифодаи вожаи «парастиш», «фразеология» дар саҳифаҳои 3, 4 ҳусни корро мекоҳонанд.

4. Такризи Саидова Сайёра Гадохмадовна – номзоди илмҳои филологӣ, дотсенти кафедраи забон ва адабиёти тоҷики факултети забонҳои Донишқадаи омӯзгории Тоҷикистон дар ноҳияи Рашт мусбат буда, дар он чунин эродҳо зикр шудаанд:

- бо вучуди забони автореферат равону илмӣ будан, баъзан ҷумлаҳои аз ҷиҳати услуб ноҳамвор дар саҳифаҳои 7, 10 ба назар мерасад;

- дар баъзе саҳифаҳои автореферат ғалатҳои хусусияти имлоӣ ва китобатӣ дида мешавад (сах. 12, 19);

Шурои диссертатсионӣ қайд менамояд, ки аз тарафи довталаби дараҷаи илмӣ дар асоси иҷро кардани таҳқиқоти илмӣ чунин **масъалаҳоро муқаррар намудааст:**

- иқтибосоти арабӣ дар забони тоҷикӣ ва корбурди он аҳаммияти калони назариявӣ амалӣ дорад. Онҳо ба хусусиятҳои дохилии забони тоҷикӣ мутобиқ шуда, бо унсурҳои луғавӣ грамматикӣ забонамон якҷо омада, барои сохтани воҳидҳои луғавӣ гуногунсاختор **мусоидат кардаанд;**

- таҳлилу баррасии нақши калимаҳои арабӣ дар калимасозии исм, барои нишон додани хусусиятҳои грамматикӣ он **аҳаммияти махсус дорад;**

- басомаду дараҷаи калимасозии пасвандҳо бо иқтибосоти арабӣ дар асари мазкур, ки барои муайян сохтани маҳсулнокии унсурҳои грамматикӣ заминаи илмиро **фароҳам месозад;**

- аҳаммияти калимасозии исмҳои мураккаби тобеъ аз он иборат аст, ки дар он бо маҳорати хосае аз калимоти арабӣ истифода шуда, ки метавонад барои дигар адибон **улғу бошад;**

- нақши забони «Ёддоштҳо» дар инкишофи захираи луғавӣ забони адабии тоҷикӣ бо имконоти бузурги калимаҳои мураккаб **калон мебошад;**

- баррасии қолибҳои гуногуни калимасозии феъл дар ташаккул ва тақмили калимаҳои мураккаб **мусоидат мекунанд;**

- саҳми С. Айни дар мутобиқсозии иқтибосоти арабӣ ва тарҷеҳ додани қолибҳои калимасозии тоҷикӣ бар иқтибосоти арабӣ **муҳим арзёбӣ мегардад.**

Аҳаммияти назариявӣ ва амалии таҳқиқ натиҷаҳои бадастомадаи рисолаҳо метавон дар навиштани корҳои илмӣ ҳамчун адабиёти назариявӣ дар робита ба калимасозӣ дар забони тоҷикӣ истифода шавад. Фикру

андешаҳои илмии марбут ба калимаҳои арабӣ муҳим арзёбӣ шуда, дар баррасиҳои назариявии воҳидҳои луғавии иқтибосӣ ҳоизи аҳаммият мебошад, мусоидат карда метавонанд.

Аҳаммиати натиҷаҳои бадастовардаи довталаб барои дарёфти дараҷаи илмӣ дар амалия чунин тасдиқ карда мешавад, ки натиҷаҳои назариявӣ амалии тадқиқотро мутахассисон барои таҳияи барномаҳои таълимӣ ва китобҳои дарсӣ аз фанҳои забони адабии ҳозираи тоҷик (бахши лексикология ва морфология) истифода бурда метавонанд.

Баррасии эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқ нишон доданд, ки масъалаи асосии пажӯҳиш аз таҳлили баррасии нақши воҳидҳои лексикӣ забони арабӣ дар калимасозии забони тоҷикӣ иборат аст.

Ба унвони **сарчашмаи таҳқиқ** маводи ҷилдҳои 3 ва 4-и «Ёддоштҳо»-и Садриддин Айнӣ пазируфта шудааст.

Саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ дар он ифода меёбад, ки пеш аз ҳама, дар ҷамъоварии маводи фаровон аз сарчашмаҳои гуногун, тарҷумаи маълумоти ин манбаъҳо ба забони тоҷикӣ ва коркарди онҳо, ҳамзамон, омӯзиши назарияҳои донишмандони муосир дар робита ба мавзӯи баҳс, омода намудани мақолаву маъруза ва нашри монография доир ба мавзӯи таҳқиқ зоҳир мегардад.

Дар ҷаласаи шурои диссертатсионии 6D.KOA-068-и назди Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ аз 26-уми июни соли 2024 дар бораи сазовор донистани Сатторов Нурали Саидалиевич ба дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ қарор қабул карда шуд.

Ҳангоми гузаронидани овоздиҳии пинҳонӣ дар шурои диссертатсионӣ аз 15 нафар аъзои шуро 11 – нафар (фармоиши Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми декабри соли 2022, №306/шд), аз ҷумла 4 – нафар докторони илм аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ иштирок доштанд.

Аз 11 нафар аъзои шурои диссертатсионии дар ҷаласа иштирокдошта овоз доданд: тарафдор – 11 нафар, муқобил – нест, бетараф – нест, бюллетенҳои безътибор – нест.

Раиси шурои диссертатсионӣ,
доктори илмҳои филологӣ, профессор

Котиби шурои диссертатсионӣ,
номзади илмҳои филологӣ, дотсент

26.06.2024

Ҷаматов С. С.

Каримова Д. Н.